

ХУЛИАН
КАРОН

ПРОБУЖДАНЕТО
НА ЧОВЕШКОТО

*Размишления от едно
главозамайващо време*

Хулиан Карон

Пробуждането на ЧОВЕШКОТО

Размишления от едно
главозамайващо време

Съставител: Алберто Саворана

© 2020 Братство Comunione e Liberazione
Италианско издание: BUR Rizzoli,
Милано, април 2020 г. (електронна книга),
юни 2020 г. (меки корици)

Пробуждането на човешкото

В рамките на няколко седмици извънредната здравна ситуация, предизвикана от COVID-19, се превърна в общо преживяване. Всички, по различен начин, се почувствахме засегнати. Парадоксално, положението на изолация, в което се оказахме, се превърна в повод за един голям диалог от разстояние.

Всеки, по един или друг начин, се опитва да се съобразява с един непредвиден факт, който нахлу в нашия всекидневен живот, налагайки драстична промяна на начина на живот, предизвиквайки спешни въпроси, които не успяваме да игнорираме. Кои отговори са на висотата на ситуацията?

Дон Хулиан Карон, председател на братството Comunion e Liberazione, мери сили с въпросите на всички. И на тези страници предлага принос към общото размисление.

Какво се случва?

Изправени сме пред безпрецедентно предизвикателство за нашето поколение. Обобща го добре в „Ел Паис“ испанският поет Хулио Ламасарес: „Днес навършвам 65 години, в най-критичния момент, който някога съм преживявал“.¹

Ситуацията, която преживяваме, ни накарва да осъзнаем, че в тези години в известна степен сме живели като в балон, който ни караше да се чувстваме достатъчно защитени от житейските удари. И така продължихме разсеяни, преструвайки се, че всичко е под наш контрол. Но обстоятелствата

¹ В-к Ел Паис, 28 март 2020 г.

объркаха нашите планове и ни призоваха рязко да отговорим, да вземем насериозно нашето Аз, да се запитваме относно нашата действителна екзистенциална ситуация. В тези дни реалността разтърси нашето малко или много спокойно всекидневие, приемайки заплашителното лице на COVID-19 – нов вирус, който предизвика международна извънредна здравна ситуация.

Реалността, от която често бягаме, за да можем да дишаме, поради неспособността да сме насаме със себе си, този път беше безмилостна, като принуди по-голямата част от нас да останем затворени вкъщи, да се спрем. И в тази изолация изплува пред очите ни – може би за пръв път по толкова очевиден и разпространен начин – нашето екзистенциално положение. Както четох преди години в американски вестник, един затворник, принуден да си урежда сметките с години лишаване от свобода, накрая не беше могъл да избегне това да се спре и да помисли: *stop and think*. Ние също, свикнали да бягаме по хиляди начини от себе си и от дълбокия апел на нещата, в това време може би не можахме да избегнем това да се спрем и размислим.

Какво спуска „балона“ на един живот под контрол?

Непредвиденото и непредвидимо нахлуване на реалността с лицето на коронавируса. Описва го по въздействащ начин испанският романист Хосе Анхел Гонсалес Сайнс: „В живота на една страна или на един човек има моменти, в които реалността, най-конкретната и обективна реалност, най-суровата и най-малко подправена от рецепти и от готвачите, свикнали да готвят манталитет и истории, нахлува внезапно със страшна сила, с която не сме свикнали. Реалността не става реална в този момент, винаги е била реална, била е там още от началото, но нейната по-голяма лекота ни е позволила да не я гледаме постоянно лице в лице, било е достатъчно да го направим с крайчеца на окото и да се съсредоточим върху това колко истории и илюзии ни се сервират, малко или много приятни или измамни. [...] Когато това, което стои на действителното и неоспоримо дъно на нещата, което ги придържа всичките, избухва внезапно и се шири, изплъзвайки се от контрола – или от главозамайването – на илюзорната част от нашия живот, визията за илюзията, в която сме живели и от коя-

то сме преценявали реалността, се тресе. Това е, което се случва сега навсякъде“.

Това, което се случи, е като силно морско вълнение, вулканично изригване, което ни завари беззащитни. Гонсалес Сайнс продължава, изкарвайки на светло причината за тази слабост: „Навикът да се подменят нещата и фактите с тяхната стратегически измамническа употреба, реалността с идеологията, истината с безнаказаността на измамата и същественото с баналността, ни поставя в най-лошото положение, за да се изправим пред едно същинско отмъщение на реалността“.² Реалността се разбунтува срещу своето непризнаване, внезапно отстоя своята „първостепенна“ роля. Както пише Фернандо де Аро, един приятел журналист от испанското радио, пригласяйки на цитирания романист: „Реалността [...] е била там, но не сме я видели. Сега нахлу шумно. [...] Реалността влезе, без да иска разрешение. [...] Сега това, от което се нуждаем, е да направим „недрата на реалността сърцето на ума“ (Х. А. Гонсалес Сайнс)“.³

² В-к Ел Мундо, *Portada del Viernes*, 20 март 2020 г.

³ *ilsussidiario.net*, 24 март 2020 г.

А какво означава „да направим „недрата на реалността сърцето на ума“?

Означава, че мощното нахлуване на реалността накара да изплува отново с цялата си сила онази потребност да разбираме, която наричаме *разум*. Понякога, заради житейските тегоби или поради леност, спираме пътя на погледа и се спираме на привидността, оставаме на повърхността на нещата, сякаш целият свят се изчерпва в клишетата, които дишаме, или в това, което виждаме през дупката на ключалката на нашата рационалистична мярка: тясна мярка, твърде малка и в крайна сметка задушаваша (именно задушаването е лампичката, че сме останали до привидността). Само досегът – приет – с реалността може отново да отвори широко разума. Това е винаги контраудар, едно поразяване, което прави така, че нашите очи да се отворят: познанието включва в своето възникване и в развитието си едно изначално афективно измерение. Колкото повече една реалност ни поразява и ни интересува, толкова повече погледът на разума се открехва, протяга се, обостря се, не се задоволява с евтини решения. Нещата се разкриват в своя смисъл и в своето богатство от значения само на един афек-

тивно ангажиран разум. Чувството, което реалността предизвиква (удивление, страх, любопитство), е съществен фактор за визията, то е „леща“, която приближава обекта. Това е, което стана.

Това, което се случи, пробуди нашето внимание, задвижвайки отново нашия разум, отвеждайки ни дотам да признаем, отвъд удобни схеми, че „има по земята и небето неща, Хорацио, които нашта нещастна философия не е дори сънувала“, нека да го кажа с думите на Шекспир.⁴ В този момент разумът изплува отново, тоест като „особено явление на природата, в което тя се разкрива като оперативна необходимост за обясняването на действителността във *всичките ѝ фактори*, така че човека да опознае истинската същност на нещата“.⁵

Разбираме сега защо се озовахме в балона. В продължение на много време може би можахме да си позволим да дезертираме от досега с реалността – която пък никога не е преставала да се случва и да ни застава, - не се оставихме да бъдем предизвикани от нея,

⁴ *Хамлет*, действие I, сцена V, превод: Валери Петров.

⁵ Л. Джусани, *Религиозното чувство*, Итака, Каstell Болонезе 2019, превод: Венелина Станева, с. 133.

повярвахме, че сме я опитомили, защитени от едно привилегировано житейско положение. „Човек, който рядко се е сблъсквал с действителността, защото например е трябвало да посреща малко трудности, ще има слабо чувство за самосъзнание и по-слабо ще усеща силата и вибрацията на своя разум.“⁶ Днес е не казвам невъзможно – защото няма нищо механично в човешкия опит, - но със сигурност ужасно трудно да се измъкнем от удара на реалността, станала така неумолимо и драматично предизвикателна. Във всеки случай, всеки, който си спести провокацията на реалното, на събитията, няма да може да изпита докрай онази неизказана вибрация на разума и на сърцето, която ни прави човеци. И в последните седмици видяхме да се случват изобилно знаците на тази човечност, които ни изпълниха с благодарност и удивление.

Какво имаш предвид под „неизказана вибрация на разума“?

Въпросите, от които всички бяхме нападнати. Предизвикателството, което реалността

⁶ *Пак там*, с. 139.

ни отпрати, ни „принуди“ да гледаме повече в дълбочина нашето битие на човеци. Бяхме откъснати от зоната на комфорт, в която се бяхме удобно настанили, и нападени от въпроси, които обикновено, малко или много преднамерено, избягваме или потапяме във всекидневната рутина. Това подчертава Умберто Галимберти, отговаряйки на една читателка: „В необичайното положение, в което се оказваме под влиянието на прекратяването на нашите всекидневни дейности, в това състояние на неловкост не е ли уместно да се обърнете към вашата вътрешност, която обикновено пренебрегвате, за да узнаете кои сте? С какво се занимавате в света? Какъв смисъл има вашият живот? [...] Тези размишления биха били наистина крачка напред, за да бъдем наистина човеци, защото да живееш без твое знание, не е точно най-доброто за собствената ти самореализация и за намирането на смисъл на собственото съществуване“.⁷ Всяка криза, всеки дълбок удар на реалността, както ни учи Хана Аренд, “ни принуждава да се върнем към въпро-

⁷ В-к Република, 21 март 2020 г.

сите“,⁸ кара да изплува нашето Аз в цялата си потребност от значение, кара ни да викаме: „Защо?“.

Това са въпроси, които смуцават, безпоясват, принуждават ни да мислим за нещо, което ни убягва...

Това са въпросите на разума, които съпътстват духовно пътя на човека, доколкото е съзнаващо себе си създание. Те показват радикалното и неизчерпаемо търсене на смисъл на Аз-а пред това, което се случва – реалността, болката, смъртта, - и същевременно дълбокото съвпадение на рационалност и религиозност. Съвпадение, което ще може да изненада този, който е придобил навика от нашата култура да свежда религиозността до чувство, до *feeling*. Възникването на тези въпроси (Какво значение има съществуването? Защо има болка, смърт? Защо в крайна сметка си струва да живеем? От какво и за какво е направена реалността?) изразява призиването на разума и тази, която аз смятам за истинска, неизбежна религиозност на човека.

⁸ Н. Arendt, *Tra passato e futuro*, Garzanti, Milano 1991, p. 229; превод наш.

Какво бе разкрито на разума в настоящата ситуация?

Една духовна крехкост – не конюнктурна или временна, - изплувала в цялата си драматичност. За нея писаха мнозина в тези дни. Бих искал да цитирам тук двама мои много скъпи приятели – Пилар Раола и Педро Г. Куартанго, известни интелектуалци, съответно, от Барселона и Мадрид, които се сблъскаха с пандемията, която поставя на колене и моята родна страна.

Раола заявява: „Шокът от тази пандемия ще ни накара да се почувстваме например много по-уязвими, накрая убедени, че нашият житейски модел и самият живот са чудовищно крехки. Една представа за крехкост, която може би е присъществала в цялата история на човека, но която бяхме забравили в тези времена на развитие на технологиите. Един обикновен грипен вирус, и внезапно хаос в света... Да, несъмнено ще станем отново съзнаващи повече нашата уязвимост“.⁹ Че сме уязвими, не е новина, това е състояние, което ни е пришито от раждането; но във времена на развитие на технологиите, в които всичко

⁹ В-к Ла Вангвардия, 26 март 2020 г.

изглеждаше в нашите ръце, го бяхме по някакъв начин забравили, оставили настрана, изгубвайки схващането за това, което сме. Именно експлозивността на реалността ни възвърна съзнанието за нещо, което, както виждаме, е очевидно, но не е даденост. „Тази чума – подчертава Педро Г. Куартанго – ни кара да осъзнаем крехкостта на човешките същества и тяхната дълбока незначителност пред природни сили, които не контролираме. Да съхраним този урок за това какво не сме.“¹⁰

В този смисъл намирам за последователна преценката на Жан-Пиер льо Гоф във „Фигаро“: „Трябва да се съобразяваме с трагичното и сме поставени отново пред границите на нашето състояние, пред „крехкостта на човешките неща“ [...]. Това несигурно време може да бъде повод да се съсредоточим отново върху същественото, да опитаме да разберем предизвикателствата на нашето време. [...] Пробивът, нанесен от тази епидемия, [...] оспорва идеи и представи, които изглеждаха здраво закотвени [...]. Модерният живот сякаш е структуриран противоположно на идеята на Паскал, според която „цялото нещастие на човека произтича от

¹⁰ В-к АВС, издание от 24 март 2020 г.

неговата неспособност да стои в стаята си сам“. [...] Епидемията ни задължава да се съобразяваме с трагичното на историята без претекст. [...] На всеки от нас се пада да извлече от това полагаемите уроци“.¹¹

Подновеният опит с нашата крехкост ни обединява всички...

Да, това чухме да казва по телевизиите в цял свят папа Франциск на един пуст площад „Св. Петър“ вечерта в петък, 27 март, по начин и със сила, които оставиха всички безмълвни: „Дадохме си сметка, че се намираме в една и съща лодка, всички крехки и дезориентирани [...]. Бурята сваля маската на нашата уязвимост и оголва тази фалшива и излишна увереност, с която изградихме нашите програми, нашите планове, нашите навици и приоритети. Показва ни как сме оставили да спи и сме изоставили това, което подхранва, подкрепя и дава сила на нашия живот и на нашата общност. Бурята изкарва на светло всички намерения да „опаковаме“ и да забравим това, което е хранило душата на нашите народи; всички тези опити за упой-

¹¹ Превод, публикуван във в-к Фольо, 30 март 2020 г.

ка с привидно „спасителни“ навици, неспособни да се позовем на нашите корени и да предизвикаме спомена за нашите възрастни, лишавайки се така от необходимия имунитет, за да се справим с бедствието. С бурята падна гримът на тези стереотипи, с които маскирахме егото си, винаги загрижени за собствения си имидж“. И в същата лодка Франциск сложи нас, които бяхме връхлетени от бурята, заедно с цялото човешко семейство и със Сътворението: „Не се спряхме пред Твоите призови, не се пробудихме пред войни и планетарни неправди, не чухме вика на бедните и на нашата тежкоболна планета. Продължихме неустрашимо, мислейки, че ще останем винаги здрави в един болен свят. Сега, докато сме в бурното море, Те умоляваме: „Събуди се, Господи!“¹²

А какво печелим от това да открием, че сме крехки, уязвими? За какво служи?

Да ни измъкне от вцепенението, в което живеем обикновено, да ни откъсне от разсеяността, на която често се отдаваме, поч-

¹² Папа Франциск, *Извънреден молитвен момент*, 27 март 2020 г.

ти без да знаем, да прекъснем тази тъпота, която много пъти ни обгръща: „И всичко се наговаря да замълчи за нас, / малко както когато се премълчава, / срама, и може би, както се премълчава / неизразима надежда“.¹³ Не става дума обаче само да открием, че сме крехки („Далеч от своя клон, / крехък и самотен лист, / къде отиваш?“¹⁴, казваше Леопарди). Самото схващане на нашата крехкост, действително, води със себе си, като свое условие, величието на човешкото, „вечната мистерия на нашето същество“: „Човешка природо, щом крехка / и нищожна във всичко биваш, / щом си сянка и прах, как висшето усещаш?“¹⁵ Обвинението в ограниченост, в несъвършенство, усещането за трагичното включ-

¹³ Срв. R.M. Rilke, «Elegia II», vv. 42-44, in Id., *Elegie duinesi*, Einaudi, Torino 1978, p. 13, цит. по Л. Джусани, *Религиозното чувство*, с. 60.

¹⁴ G. Leopardi, «Imitazione», vv. 1-3, in Id., *Cara beltà...*, BUR, Milano 2010, p. 113, цит. по Л. Джусани, *Религиозното чувство*, с. 60.

¹⁵ G. Leopardi, «Sopra il ritratto di una bella donna scolpito nel monumento sepolcrale della medesima», XXXI, vv. 22-23, 49-51, in *Ibidem*, pp. 96-97, цит. по Л. Джусани, *Религиозното чувство*, с. 64.

ват тази безкрайност на желанието, която ни определя като човеци, дори преди ние да го узнаем. „Мисълта за безкрайния брой светове и безкрайната вселена, и после да почувстваш, че нашия дух и желания могат да бъдат още по-големи от една такава вселена...“¹⁶ Към това величие принадлежи също съобразяването с нашата несъщественост: не се създаваме сами, не си набавяме ние битието си. Дълбоко в нас господства една зависимост. Днес имаме по особен начин възможността да осъзнаем това повече.

Забелязал ли си някакъв знак за това „разтърсване“ на осъзнаването?

Да, и то не само сред известни личности и писатели, от които е по-естествено да го очакваш. Разказва един пенсиониран преподавател, включен в инициатива за помощ в обучението за младежи от чуждестранен произход: „Днес - проблясък светлина сред все по-обезпокоителните новини за корона-

¹⁶ G. Leopardi, «Pensieri», LXVIII, in *Poesie e prose*, Mondadori, Milano 1988, vol. II, p. 321, цит. по Л. Джусани, *Религиозното чувство*, с. 63.

вируса. Правим видео връзка с тези, които искат, от нашите ученици от *Портофранко*, които карат с нас курс по италиански. Те са младежи и девойки чужденци, египтяни и мароканци“, от всякакви религии, дори мюсюлмани. „Говорим за това как преживяваме тази ситуация: страхът, тревогите, училището, което го няма. В един момент един от тях казва, че това явление подчертава ограничеността на човека, и започва диалог на тази тема. Диалог, който откроява известна дистанция относно това кой е Бог, но в същото време излиза, че това, което ни обединява, е търсенето на смисъл в тази драма и въпросът защо е изпитание за всеки. Ярък диалог без предразсъдъци, като едните разбират основанията на другите. Свободен диалог, между хора, които вземат насериозно това, което ни се случва, и го преживяват като проверка на това, което в живота си струва.“¹⁷

Преживяваме – конфликтно – обикновено широки отрязъци от нашето съществуване с подменен образ на нас самите, поставяйки под карантина нашето положение на човеди. И това ни кара да пребъдваме

¹⁷ Писма, *Ние споделяме един и същ въпрос с всички*, clonline.org, 24 март 2020 г.

в състояние на упойка. Затова Ламасарес отбелязва: „Ако тази здравна катастрофа трябва да ни послужи за нещо, то е, за да ни напомни крехкостта на всичко, нещо, което забравяме веднага щом преживеем няколко поредни години на спокойствие и благоденствие“.¹⁸

Какви са последиците от вцепенението?

Оставя ни беззащитни пред житейските непредвидени обстоятелства. Както пише отново Гонсалес Сайнс, „когато най-суровата и действителна реалност нахлува брутално както сега, когато разстоянието между фактите и разказите, между имената на обектите и обектите на имената е сведено до минимум, всички симулантски илюзии, цялата адска машина на лъжата и на лицемерието и цялото безполезно невежество, и липсата на благоразумие, на твърдо поемане на реалността и нейните контрол и по-ефикасно, своевременно и действително плодотворно управление са най-лошите оръжия, за да се справим с нея. Реалността ни хваща невежи за всич-

¹⁸ В-к Ел Паис, 28 март 2020 г.

ко, обезоръжени и пленници на най-противопоказните умствени навици“.¹⁹

„Най-суровата и действителна реалност нахлува брутално...“ са мрачни думи...

Реалността не ни дава отдих. Както написа Паоло Миели на 3 април, „в света вече сме достигнали един милион заразени. Един милион, и вече знаем, че няма да спрем дотук. Половината от населението на земното кълбо е затворено вкъщи. Италия държи рекорда по брой починали (13.915). Плътно следвана от Испания, която надмина прага от десет хиляди. В Болоня издъхна първият затворник, приет в болница. В Китай бяха регистрирани сблъсъци на моста на Синята река с полицаи от провинция Дзянси, решени да попречат на преминаването на пътници, идващи от Хубей, където беше току-що обявен край на блокадата. Същевременно беше поставен в изолация един окръг от провинция Хънан, граничещ със самата провинция Хубей. В Хонконг се задейства втората карантина, след като вирусът се появи отново също поради (твърдят офици-

¹⁹ В-к Ел Мундо, *Portada del Viernes*, 20 март 2020 г.

ални източници) неспазване на безопасно разстояние в ресторантите“.²⁰

С широкото разпространение на вируса изпитваме реалността като другост, мрачна и глуха в абсолютната си различност: неумолимо присъствие, от което зависим. Наложил се, отвъд всяко наше редуциране, превъзходството на реалността. Нейната непоклатимост ни заставя, не отслабва хватката върху нашето Аз. С Ницше бяхме убедени, че „не съществуват факти, а само интерпретации“.²¹ Неговата сентенция, която издържа в продължение на много години като неоспорима истина, в ситуации като тази подпада. Реалността, която изглеждаше нещо преодоляно, е твърдоглава и си възвръща сцената, завръща се нагло под светлините на рампата. Пред нашите очи има нещо повече от интерпретации: има упорити факти, които искат да бъдат зачетени и също адекватно интерпретирани. На nihilизма – поне в този смисъл – не му е оставена възможност за избор.

Твърдоглавието на реалността не ни ос-

²⁰ В-к Кориере дела Сера, 3 април 2020 г.

²¹ Срв. F. Nietzsche, *Frammenti postumi 1885-1887*, in Id., *Opere*, Adelphi, Milano 1975, vol. VIII, fr. 7 (60), p. 299; превод наш.

тавя на спокойствие, макар че много пъти бихме предпочели да не гледаме, както когато, преди няколко седмици, видяхме да се изнизват камионите на армията, които извозваха труповете на нашите покойници от Бергамо. Затова не без основание Доменико Куирико се пита: „Но да си задаваш въпроси относно смъртта, с достойнство, мълчаливо, не е ли културно задължение, което това явление ни налага?“²²

Реалността изплува отново в цялата си мистериозност. Ецио Мауро говори за „тревогите, които се пораждат от неизвестното, в недостижимо измерение“²³ спрямо които изкупваме ограничеността на нашата способност за господство.

А когато изплува в тази мистериозност, реалността внушава страх...

Врагът, с който се борим, не е само коронавируса, наистина, а именно страхът. Страх, който винаги изпитваме и който все пак избухва, когато реалността оголва нашата съ-

²² В-к Стампа, 5 април 2020 г.

²³ В-к Република, 11 март 2020 г.

ществена безпомощност, вземайки в много случаи надмощие и карайки ни понякога да реагираме по непристоен начин, отвеждайки ни дотам да се затворим, да се отчаем. Това изтъкна Илво Диаманти, винаги внимателен към вълненията на нашето общество: „Живеем във „времето на страха“. [...] Защото не-сигурността, не-увереността ни съпътстват от много години. Вероятно от край-време. [...] Така страхът влезе в нашия живот. В нашия свят. Много преди да нахлуе COVID. [...] Далече от другите. Все по-сами. [...] Рисуваме да загубим надеждата. И самите себе си“.²⁴ Но да се поддадеш на страха, не е единственият път.

Какво искаш да кажеш?

В мигове като тези излиза на показ пътят на узряване, който всеки лично и заедно с другите е извървял, самосъзнанието, което е придобил, способността или неспособността да се справя с живота, който му е даден. Нашите малки или големи идеологии, нашите убеждения, дори религиозните, са поставени пред изпитание. Кората на фал-

²⁴ В-к Република, 9 март 2020 г.

шивата сигурност показва своите пукнатини. Именно при обстоятелства като това, в което сме затънали, разбираме, че „силата на един субект е в интензитета на неговото самосъзнание, тоест на схващането, което има за ценностите, които определят неговата личност“²⁵, в яснотата, с която възприема себе си и това, за което си струва да живееш.

Как и какво означава да се държиш мъжки пред това обстоятелство, което, искаме или не, ни засяга всички, макар и по различни начини – някои на първа линия, като се борят с болестта (пациенти, лекари и здравен персонал), някои, като осигуряват основните услуги (от служителите в супермаркетите до силите на реда), някои, като помагат в нужда (доброволци, духовни лица и много други), някои - затворени вкъщи в подчинение на правилото за изолация и „социална дистанция“?

Има един момент, който обединява всички, и това е готовността да приемеш призива, който идва от реалността. В който и да е

²⁵ L. Giussani, *Il senso di Dio e l'uomo moderno*, BUR, Milano 2010, p. 132; превод наш.

случай от изброените да се намираме, каквато и да е задачата, която ни е поверена или която сме избрали да изпълняваме, това, което се случва – тоест извадката реалност, която ни засяга и ни притиска, - ни застава, призовава ни да отговорим. Нямаме друго място, в което може да се разиграе животът като значение, като съдба; нямаме друг начин да вървим към нашата завършеност отвъд обстоятелствата, в които се намираме. Това, позволявам си да кажа, важи за всички. В най-известната си книга, *Религиозното чувство*, дон Джусани твърди: „Единственото условие за това да бъдем винаги и наистина религиозни, е да изживяваме непрестанно и интензивно реалността“.²⁶ Неговата е една концепция за религиозността, която ни подтиква да разпознаем всяко обстоятелство като призив, тоест като призвание.

Обстоятелството, това, което миг по миг ни засяга и ни провокира, е детайлизирането на една реалност, която не създаваме ние, която препраща, що се отнася до крайния ѝ произход, към нещо друго, отвъд нас, по-голямо от нас, към това неизследимо начало, което наричаме – именно – Тайна. Религиозността

²⁶ Л. Джусани, *Религиозното чувство*, с. 151.

се проявява като преживявана интуиция за Тайната, за тази енигматична безмерност, в отношенията с всяко трудно положение от реалността. Затова, казва отново Джузани, „да живеем живота като призвание, означава да се стремим към Тайната чрез обстоятелствата, през които Господ ни кара да преминаваме, като отговаряме на тях. [...] Призванието е да вървим към съдбата, прегръщайки всички обстоятелства, през които съдбата ни кара да преминаваме“.²⁷ Джузани съзнаваше съвсем ясно какво главозамайване внася това в живота: „Човекът, рационалният живот на човека би трябвало да зависи от мига, да зависи във всеки един миг от този знак, който привидно е толкова променлив, толкова случаен, както и обстоятелствата, чрез които непознатият „господар“ ме увлича в своя замисъл, призовава ме да го следвам. Да казваш „да“ във всеки миг, без да виждаш нищо, а просто да се поддаваш на давлением на обстоятелствата. Това е главозамайваща позиция!“.²⁸ Трудно ми е да открия по-подходящ израз, за да опиша ситуацията, в която се намира-

²⁷ L. Giussani, *Realtà e giovinezza. La sfida*, Rizzoli, Milano 2018, p. 65; превод наш.

²⁸ Л. Джузани, *Религиозното чувство*, с. 189.

ме, когато сме действително изправени пред това, което се случва: една главозамайваща зависимост „във всеки един миг от този знак, който привидно е толкова променлив, толкова случаен, както и обстоятелствата“. И все пак – казвам – това е единствената рационална нагласа, защото именно чрез тези обстоятелства Тайната, онзи „незнаен „господар“, ни заставя, провокира ни към мистериозния си план, тоест към изпълнението на живота.

Често чувстваме обстоятелствата, някои обстоятелства, изключително като пречка за реализацията на самите нас...

Това е постоянна тема. Днес е изолацията заради коронавируса, или ситуация, която може да се яви като още по-тежка и ангажираща, утре ще бъде твърде тежкото следване или работата, която работим и която никога не бихме избрали, или липса на успех там, където сме очаквали, несподелена обич, нахален приятел или колега, болест: винаги ще има нещо, което изглежда като пречка за реализацията на нашия живот, а то е – главозамайващо, драматично – мястото, на което се разиграва изпълнението

на живота, собствените отношения с Тайната. Това е, почти бих казал, един обективен въпрос, не избор. Изборът се отнася до признаването или непризнаването на това.

Какво може да ни подкрепя в това „главо-замайване“?

Човешка компания. Някаква човешка компания, по-точно. Този отговор ни води към внимателна преценка на нашия социален живот, за да видим кой представлява помощ и кой – разсейване спрямо това главозамайване. Изоляцията е парадоксален повод да разберем коя е компанията, която подхранва дълбоко нашето съществуване. Имам предвид не външна компания, несъчетана с живота, която не упоява въпросите, които напират в нас, а обратното, подкрепя ни в това да ги гледаме в лицето, без да бягаме.

Всяка компания е под преценка от тази гледна точка – християнска или светска, тази на съучениците или състудентите, приятелите от бара, на колегите, в семейството и т.н. Колко пъти правим компромиси с нашата потребност и сваляме гарда, задоволявайки се с кръг от отношения,

който да ни пази от удара на нещата, който да ни спести предизвикателството на обстоятелствата, вместо да ни подтикне да го изживеем! Но една такава компания не може да бъде на висотата на драмата: в моменти като тези, през които преминаваме, в които неотложността на живота става неизбежна и могъща, става очевидно повече от всякога.

Ако страхът ни обземе, какво може да го победи?

Може би най-елементарният опит, с който разполагаме по въпроса, е този на детето. Какво побеждава страха в едно дете? Присъствието на майката. Този „метод“ важи за всички. Това е присъствие, не нашите стратегии, нашата интелигентност, нашата смелост, това, което мобилизира и подкрепя живота на всеки от нас. Присъствие, действащата памет за него.

Антонио Полито подчерта стойността на метафората с майката с детето именно като отговор на страха от коронавируса: „Виждам в това нуждата да имаме упование в нещо по-голямо от нас, което ни обича безкрайно и следователно, ни закриля. Точно как-

то правим като деца“; и направи препратка към художествения образ на Богородица на Милосърдието, която „разтваря плаща си и приютява народа“.²⁹

А когато страхът е този от мрака на смъртта?

Динамиката не може да не бъде същата, защото човешкото си има своите закони. Но пред дълбокия страх, този, който ни приклеква дълбоко в нашето същество и който се стараем да прогоним възможно най-далече (страхът от смъртта и от всяко нейно отражение в живота), трябва да се запитаме кое присъствие е в състояние да го победи. Не всяко присъствие. Затова Бог стана човек, превърна се в историческо, плътско, близко присъствие, спътник. Само Богът, Който влиза в историята като човек, може да победи дълбокия страх, както е свидетелствал (и свидетелства) животът на Неговите ученици и както разказва Евангелието. За да сподели нашето човешко терзание, Бог стана човек, „Човек на име Исус, от Назарет, Син на Мария, Който [...] онзи път

²⁹ Сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 4/2020, с. 15.

в Наи'н, виждайки една майка, вдовица, която придружавала до гроба носилото с мъртвия си син, бе обхванат от изблик на емоция и като се приближи, сложи ръка на рамото ѝ, казвайки ѝ: „Жено, не плачи“, със странна непоследователност. И после възкреси сина ѝ. Но как можеш да кажеш на жена вдовица, чийто син е умрял: „Не плачи“? Нелепо е. И все пак, именно тази „нелепост“ оставяла хората с широко отворена уста“.³⁰ Кой знае как ли се е почувствала тази жена, обсипана с прегръдка, която надминавала всяко човешко чувство и ѝ давала отново надежда! Тази смърт не била краят на всичко, тази майка вдовица не била осъдена да остане сама, защото семето на възкресението присъствало в този Човек, Който ѝ казвал тези нечувани думи и Който веднага след това ѝ върнал този син жив.

Какъв е тогава отговорът на християнството на драмата на човека, на драмата на самотата, болката, болестта, отговорът на ситуациите, които нямат отго-

³⁰ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, BUR, Milano 2019, p. 58; превод наш.

вор, като много от тези, които видяхме да се случват изобилно в тези дни?

Пол Клодел прави по въпроса щекотлива забележка: „Един въпрос се явява постоянно в душата на болния: „Защо? Защо на мен? Защо трябва да страдам?“ [...]. На този ужасен въпрос, най-древния на човечеството, на който Йов даде почти официалната му и литургична форма, само Бог, директно разпитан и подведен под отговорност, беше в състояние да отговори, а темата беше толкова огромна, че само Словото можеше да се справи с нея, предоставяйки не обяснение, а присъствие, според тези думи от Евангелието: „Аз не дойдох да обяснявам, да разсейвам съмненията с обяснение, а да изпълня, или по-точно, да заместя с Моето присъствие самата нужда от обяснението“. Божият Син не дойде да унищожи страданието, а да страда с нас“.³¹

Бог не е отговорил на проблема с живота, самотата, страданието с обяснение, а с присъствието Си: дойде в света, за ни придружи да го изживеем, стана компания на човека, в каквата и ситуация да се окаже, за

³¹ P. Claudel, *Toi, qui es-tu?*, Gallimard, Paris 1936, pp. 112-113; превод наш.

да може човекът да се справи с нея, да премине през нея с една последна неразрушима позитивност. Както каза Бенедикт XVI в една известна проповед, „само този Бог ни спасява от страха на света и от тревогата пред празнотата на собственото съществуване. Само като гледаме към Исус Христос, нашата радост в Бога достига своята пълнота, става изкупена радост“.³²

Ти говориш за „неразрушима позитивност“ ... Как е възможно?

Представям си радостта на онази вдовица, когато вижда да ѝ връщат жив единствения ѝ син; син, който обаче щял да умре отново, рано или късно, както впрочем и тя. Проблемът щял да се появи отново. В такъв случай си мисля за опита на св. Павел, когато, намирайки се в Рим в окови, в очакване на присъда, която би могла да означава неговата смърт, изпълнен с благодарност и радост, пише на тези от Филипи – които „има на сърце“ и които „много обича“ – думи, които на мнозинството биха се стрували нелепи: „За

³² Бенедикт XVI, проповед, Регенсбург, 12 септември 2006 г.

мене животът е Христос, а смъртта – придобивка“. Как било възможно? Той видял Христос жив, възкръснал, окончателно победил смъртта: оттам се порождали неговата увереност, неговата радост, неговият начин да преживява това обстоятелство като всеки миг от съществуването си („било чрез живот, било чрез смърт“). Всичко се определяло от отношенията с това присъствие. И така – казвам това, като мисля за онова, което се случва в тези дни, което въвлича и много християни, - Христос не анулира драмата и болката от раздялата с нашите близки, а прави възможен друг начин да ги преживяваме и да се изправяме пред смъртта, в който не доминира нищото, а увереността в Неговото победоносно присъствие, в една безкрайна прегръдка и затова, в изпълнението на живота, на окончателните отношения с Него. Това може да бъде така само за този, който е видял да изплуват в опита му знаците на това изпълнение и да расте едно желание над всички други, това – пише св. Павел – да „бъда с Христа, защото това е много по-добро“.³³ Не поради презрение към живота, а именно от една любов към живота, която иска вечността.

³³ Фил. 1:21.23.

Но как може човекът днес, с това, което вижда да се случва, потънал в мантиалитетта, който дишаме, да признае истината на тези твърдения?

Тези твърдения стават достоверни само ако видим тук и сега хора, у които е доказана победата на Бог над страха и смъртта, Неговото реално и съвременно присъствие и затова, един нов начин да се справят с обстоятелствата, изпълнен с обикновено непознати надежда и радост и в същото време насочен в необузdana деятелност.

Вместо от всякакви успокоителни думи или морална рецепта, това, от което се нуждаем, е именно да засечем хора, в които можем да видим въплътен опита с тази победа, с една прегръдка, която да позволи да се изправим пред раната на страданието, на болката, в които е засвидетелствано съществуването на ценност, съразмерна с предизвикателствата на живота.

Има ли такива хора?

Има, и още как! И в моменти като настоящия е още по-наложително да ги издирим заради другостта, която живеят, надеждата,

която носят. Заедно с тях, там, където ги открием, ще можем по-лесно да тръгнем отново, да се изправим след паданията, възстановявайки парче по парче един социален сюжет, където рокадата и страхът да нямат последната дума.

Виждам много такива също сред лекарите, медицинските лица. Те са наистина „приятелско“ присъствие, което ни засвидетелства един възможен път; те са присъствие, което не планираме ние, толкова изключителни – макар и в случаите на всички, - че ни оставят без думи, мълчаливи. Като човека, който написа писмото, което сега ще цитирам. Замислих се дали да го възпроизведа тук, защото съдържа препратка, която ме засяга, но ми се стори, че пак си заслужава.

„Внезапно бях катапултирана в окоп. Сякаш си на война. Моето професионално и семейно всекидневие за един ден се промени. Като лекар, като майка, като съпруга излиза, че спя в изолация от моя съпруг, че не виждам децата си от две седмици, че не мога да имам пряк контакт с пациента. Между мен и моите болни е маската, шлемът и техният скафандър. Често са възрастни, които преживяват сами този момент. Страхуват се. Умират сами. А род-

нините, изолирани вкъщи, не могат да помагат на близкия си, близката си и получават обаждания през нощта, в които им съобщавам за смъртта на техния близък: между мен и тях е телефонът. Аз какво мога да направя за тях по човешки, като християнка? Влизам в отделението, търся усмивка и прегръдка от една приятелка медицинска сестра: в този момент на изолация имам нужда също да се почувствам физически в компания. И мога да прегърна само тях. Пред всичко това ме крепи препрочитането всеки ден на писмото на Карон до „Кориере дела Сера“³⁴, което ми помага да заема отново позиция на отвореност, да се питам какво в крайна сметка устоява. Призвана съм да разпозная същественото, истинското. А и напредъкът по текста в училището на общността [постоянната катехеза в движението *Comunione e Liberazione*; *Б. р.*]: доказателството е начинът, по който вярата може да израсте, ако свободата е проиграна пред предпочитанието, което иска всичко от нас. А това е главозамайващо. Ние трябва да се доверим

³⁴ *Ето как в трудностите се научаваме да преборваме страха*, в-к *Кориере дела Сера*, 1 март 2020 г.

и да поемем този риск. Увереността, която крепи нашия живот, е връзка и има път за извървяване, за да стигнем до тази афективна увереност. Обстоятелствата са ни дадени, за да се привързваме повече към Него, Той ни призовава по тайнствен начин. Вярата е да се уповаваш, че Той ни призовава. „Само когато доминира основателна надежда, ние сме в състояние да се справим с обстоятелствата, без да бягаме.“
Призовани сме повече от всякога да отговорим на Него, Който ни зове по тайнствен начин. Точно тази увереност мога да дам на моите болни, на роднините, освен да осигурявам лечение.“

Те са присъствие, което предава увереност, основателна надежда на всеки, когото срещат по пътя си, и могат да я предадат само защото я преживяват.

Въобще, не стигат „християнски“ думи...

Само свидетелството, документирането на човешката различност, породена от разпознатата и преживяна християнска среща, е нужно. И не можем да си „измисляме“ свидетели, можем само да предаваме, да предлагаме на другите това,

което преживяваме като личен път. Говорих наскоро с една жена, чийто съпруг е дал положителна проба за коронавирус. Не може да го посещава, не може да е с него дори една минута. Освен това, има малко дете. Казваше ми: „Виждаш ли? В този момент бих искала да му предложа помощта си, близостта си, а пък съм тук, взела си белята, с дъщеря ми“. Опитах се да ѝ кажа: „Нужно е и ти да приемеш да отговориш на обстоятелството си, както твоят съпруг се опитва да прави спрямо реалността, с която трябва да се справи. В противен случай, ако ти не изминеш път, ако не преживееш ти отношенията с едно Присъствие, което побеждава страха, когато му се обадиш по *FaceTime*, за да види дъщеря си и теб, как ще му помогнеш? Ти можеш да допринесеш към неговото усилие, да му предложиш принос, докато страда в болницата с коронавирус, само ако вървиш по своя път: макар че няма да му кажеш дума, в твоето лице ще може тогава да види надеждата, която може да го подкрепи“.

Какво предизвикват у теб хората, които, както се казва, се намират на първа линия

в битката срещу коронавируса, които са изложени всекидневно на риск?

Присъствах през тези седмици на избухването на великодушие, всеотдайност и грижа, които дълбоко ме трогнаха. Това, което изпитвам, е безкрайна благодарност към тези, които споделят, излагайки на риск себе си, нуждата на своите братя хора.

„Когато виждаме други, които са по-зле от нас, се чувстваме подтикнати да им помогнем в нещо наше. Тази потребност е толкова изначална, толкова естествена, че е в нас още преди да я осъзнаем, и ние я наричаме с основание „закон на съществуването“. [...] Да се интересуваме от другите, да се предаваме на другите, ни кара да изпълняваме върховния, дори единствен житейски дълг, който е да реализираме себе си, да изпълним себе си.“³⁵ Християнската среща има за цел да подкрепя и да прави все по-устойчив и истински този човешки устрем, да облагородява човешкостта на човека, за да може животът да стане във всяко свое изражение „братолюбие“, затрогващ и безвъзмезден дар.

³⁵ Л. Джусани, *Смисълът от благотворителността*, в clonline.org, с. 5-6.

Този период на принудителна самота, това „обстоятелство“, не е ли пречка за християнския опит, за който говори? „Социалната дистанция“ налага дистанция и от това „присъствие“, за което намерявах преди малко, едно отслабване на споделянето, на компанията...

Напротив, може да бъде голям повод за задълбочаването на християнския опит, за узряването на вярата, тоест за откриването на съдържанието на проведената среща, на произхода на тази компания, която сме започнали да преживяваме като място, пораждащо самите нас, собствената ни устойчивост. Ако не се случи това откритие, оставаме на повърхността, рискуваме да редуцираме социологически християнското събитие, да изпразним компанията от истинския ѝ смисъл. Ще се опитам да обясня с един епизод. Един мой млад приятел се дипломира и започна нов живот. Следователно, не можем да се виждаме вече толкова често, както когато посещаваше университета. Наскоро ми се оплака от това. Припомних му един откъс от Евангелието. Един ден учениците се оказали в лодката с Исус и забелязали, че са забравили да вземат хляб. Въпреки че били станали свиде-

тели на две големи като замъци чудеса – две умножавания на хляб, каквито никога не се били случвали в историята, - започнали да се карат помежду си защо са забравили хлябовете. Значи, обръщам внимание на моя приятел, че Исус бил там, до тях, на лодката! А те продължавали да се оплакват! Проблемът не бил, че са сами, защото Исус бил с тях, но за тях било, сякаш Го няма. И наистина, спорели помежду си, че нямат хляб! За да покаже къде е проблемът, Исус не прави още едно чудо. За какво щеше да послужи да направи още едно, след всички, които вече били видели? Какъв принос дава тогава Исус? Отправя им три въпроса. Първият: „Колко хляба останаха след първото умножаване?“. А после: „Колко хляба останаха след второто?“. И накрая: „Как не разбирате?“. ³⁶ Колко е ценен приносът, който Исус предлага на своите приятели, като не им пести въпросите! Не добавя обяснения, не извършва други чудеса, а иска настойчиво от тях, отвътре от опита си, да използват докрай разума, така че те да могат да си дадат сметка Кого са срещнали (имали със себе си Собственика на „хлебопекарната“!). Внимание, ако не били разбрали, то

³⁶ Марк. 8:19-21.

не било, защото са сами или не разполагат с достатъчно елементи, а защото не били използвали още добре разума. Действително, Исус им се бил разкрил чрез многото знаци, които били видели, с изключителен отговор, най-накрая съответстващ на сърцето, на тяхната и чуждата нужда на хора, в много случаи, дори драматични, но те още не били разпознали Кой бил, с това разпознаване, което се нарича вяра и което „разцъфва на крайната граница на рационалната динамика като цвете на благодат, която човекът приема със своята свобода“.³⁷

Християнската вяра не е разпознаването на божественото, а на „божественото, присъстващо“ в човешкото, в Исус от Назарет, в Христос, а днес – в този знак на Христос, който е компанията на вярващи в Него. „Събитието на Христос пребъдва в историята чрез компанията на вярващи“;³⁸ „Исус Христос, онзи Човек отпреди две хиляди години, се крие, става присъстващ под завесата, под вида на една различна човешкост. Срещата, досегът е с една

³⁷ L. Giussani, S. Alberto, J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 45-46; превод наш.

³⁸ *Пак там*, с. 55; превод наш.

различна човешкост“³⁹, с един феномен на различна човешкост: човек се натъква на нея и ви изненадва ново предчувствие за живот, нещо, което увеличава своята възможност за увереност, за позитивност, надежда и полезност в живота. На много от нас може да се е случвал този „досег“, без да е узряло това разпознаване, което се нарича вяра, което разцъфва като благодат на крайната граница на рационалната динамика, съдържайки, следователно, целия напредък на разума, на привързаността и на свободата на човека. Това обстоятелство на принудителна изолация, именно доколкото ни подтиква да не приемаме за даденост човешката реалност, на която сме се натъкнали, може да бъде добър повод за по-съзнателното и персонално развитие на този напредък, за да доловим природата на събитието, което ни е застигнало под формата на една очарователна и убедителна човешка среща. Можем да се възползваме от случая или да се предадем на оплакването, като учениците в лодката.

³⁹ Л. Джусани, *Нещо предишестващо*, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 10/2008, с. 1-2.

Така или иначе, остава, в тази ситуация на принудителна изолация, фактът, че не можем да споделяме болката, страданието на близките си, че трябва да ги изоставим в болницата...

Това е въпросът, който ми постави едно момиче от Мадрид по време на срещата с едни студенти, с които се свързах във видеоконферентна връзка през последната седмица на март. Тя казваше: „В тези дни дядо ми е в болница, вероятно ще умре и в семейството имаме един голям въпрос, защото не можем да бъдем там с него; не само умира, а умира сам. Аз чувствам цялото си безсилие и си казвам: „Защо не мога да съм с него? Защо не мога да му правя компания сега?“. Тук е очевидно, че обстоятелството изисква и в известен смисъл налага жертва: това, което бихме искали да направим, не е осъществимо, забранено ни е. Но въпросът е отново дали обстоятелството, така както то ни е „дадено“, тоест в своята неизбежност - не можем да го премахнем, да го променим, изменим, иначе, най-вече в случаи като този, бихме се погрижили веднага и благоразумно да го направим, - е гроб, абсолютна празнота, чисто нихилиране, или е призвание, мястото на един тайнствен при-

зив, начинът, по който Тайната, която цялата реалност предполага, провокира мен към изпълнението на живота, да вървя към съдбата. Това е алтернативата.

Ако разпознае реалността като призив, това момиче може да каже, както действително каза, продължавайки своето изказване: „И това обстоятелство е за мен. И това безсилие е за мен. И самотата на дядо ми в болницата е за него. От мен се иска готовност да приема този знак на Тайната, който са обстоятелствата, да следвам провокацията на реалността“. Главозамайващо е, казах преди малко, и е драматично. Тайната стана плът, за да може човекът да издържи на това главозамайване, да премине през тази драма и да я прегърне. Това момиче го доказа пред всички, които я слушаха. Отговарянето с „да“ на обстоятелството се превръща в отговор „да“ на Тайната, станала плът, на този Човек, Исус Христос, умрял и възкръснал, присъстващ тук и сега – две хиляди години по-късно – в плътта на една човешка компания, родена от Него, разпознаваема заради някои отличителни черти на човечност. „Истината на вярата“ – каза Джусани през 1972 г. в един исторически момент, наситен с трудности, си личи “по способността да направим ин-

струмент и момент на узряване“ това, което ни „изглежда като възражение, преследване или, така или иначе, като трудност“.⁴⁰

Значи, който е заточен между четири стени, е призван да преживее същото като този, който е на първа линия?

Сърцевината на опита не се променя. Става дума за това да отговорим на реалността, която ни призовава, на нейната тайнствена задълбоченост, да осъществим именно чрез обстоятелствата, които са ни дадени, крачка към нашата съдба, нашето изпълнение, откривайки какво, кой ни помага да се поддържаме в това налягане. Мисля си сега за един млад студент, който допреди няколко седмици беше в центъра на водовъртеж от отношения, винаги извън дома, хвърлил се в хиляди срещи и инициативи. Изведнъж правителственият указ го принуждава, като всички, да се изолира вкъщи. Ден след ден, 24 часа в денонощието, в контакт със своите родители. Вместо да възприеме това като нещастие, се възползва от него като въз-

⁴⁰ Л. Джусани, *Дългият поход на зрелостта*, сп. Tracce-Litterae communionis, бр. 3/2008, с. 57.

можност, провокация, в току-що припомнения смисъл. И след две седмици ми пише:

„Пред перспективата да остана къщи ме беше обзел страх, защото аз от къщи винаги съм се опивал да избягам, никога не съм се чувствал комфортно. После обаче си спомних за безвъзмездното внимание, което получих през тези години при срещата с някои хора от общността, и за моментите, в които през този период успях да се изправя пред родителите си, без да ги „измервам“. И осъзнах, че се е случило, когато в моя ден разпознах присъстващия Христос: само в тези моменти бях свободен пред тях. Започнах тази изолация, молейки се, както никога не съм правил. Казвах: „Моля Те, Господи, заповядай!“. Това, което ме изненадва, е, че започнах да виждам, че недостатъкът не е бил никога изцяло в тях, нещо повече – беше най-вече в мен, защото гледах на тях според една съвършена представа, сравнявах ги с други и ги дискредитирах. В тези дни започнах да ги „гледам“, осъзнах кои са. Досега бях стоял срещу тях, мислейки, че знам всичко за тях, така че дори не се опитвах да подема разговор, да прекарвам време с тях. Обаче в тези дни те са моите другари в живота и ми се случват неща, които не съм си представял“.

Този младеж не могъл да продължава да се държи с родителите си според представата за семейство, която имал, тясното съжителство – прието, живяно като призвание – го подтикнало да си урежда сметките с тях, каквито са наистина, и от това спечелил животът му, видял веднага последиците от това. Казал „да“ на предизвикателството на реалността и така направил неочаквани крачки.

Приемайки обстоятелствата, стигайки докрай в някои ситуации – в които сме „принудени“ по силата на нещата, - можем да направим открития, които бележат безвъзвратна точка в нашия живот. Това засвидетелства наскоро една млада студентка, която, при друга среща във видеовръзка, разказваше:

„Преди няколко седмици, след година боледуване, майка ми почина. Точно една седмица след погребението се оказах затворена вкъщи и сама. Братята ми живеят в чужбина, а баща ми излиза от къщи в 6:30 ч. сутринта, за да отиде на работа в болницата, и се връща в 8:30 ч. вечерта. В тези дни на самота, които не отричам, че бяха много ангажиращи, осъзнавам обаче как тази ситуация и положение могат да бъдат привилегирани. За да не пропилявам це-

лия ден, съм принудена да се питам, откакто отворя очи, от какво имам наистина нужда. От някои приятели искам да ми правят компания и да ме накарат да откроя какво преживяват. Освен това, това положение не ми позволява да се разсейвам от смъртта на мама, напротив, дори несръчното занимаване с домакинските неща ми припомня нейните жестове и нейните думи, двадесет и четири часа в денонощието. Все пак, в болката, която забелязвам, че се увеличава все повече с изминаването на дните, си давам сметка, че мама, макар и по различен от преди начин, присъства в живота ми, кара ме да се задействам в привидно изцяло еднакви дни. Действа точно както с приятеля ми, който не е физически с мен, но го има, преживява карантината си на километри разстояние и само фактът, че него го има и се сещам за него през деня, ме кара да се задействам. Животът, който в мен се роди след смъртта на мама – прекарвам тази самота, правейки просто това, което трябва да направя, но на фона на спокойствие, което не успявам да си обясня, - ме кара да кажа, макар с треперещи крака, че Христос прави наистина така, че животът да побеждава над смъртта. В тези дни има у мен огромна благодарност

за всичко, което се случи. Същевременно расте в мен и една болка, защото баща ми вечер се връща разстроен от болницата, с безкрайна тъга по мама и нашата вечеря преминава винаги мълчаливо. Моето безсилие ме натъжава, питам се какво се иска от мен в това обстоятелство, какво означава действително „да принесеш“ една пералня, която трябва да пуснеш, или една страница, която трябва да се научи“.

Какъв принос ще може да даде това момиче на баща си, когато той се прибира вечер уморен до смърт и няма желание да говори? Именно пътя, по който върви, самосъзнанието и съзнанието за това, което я кара да живее, което пониква в нея, лицето си, белязано от благодарност.

Наскоро в едно писмо до приятелите си от Comunità e liberazione, именно във връзка със ситуацията, причинена от коронавируса, ти написа: „Разпознаването на Христос и нашето „да“ на Него, дори в изолацията, в която всеки от нас би могъл да бъде принуден да стои, е вече принос към спасението на всеки човек днес, преди всеки основателен опит да си правим компании, които също трябва да имаме за цел

в рамките на позволеното“. Може ли да те помоля да обясниш какво искаше да кажеш?

Исках да кажа, че най-големият принос, който ние даваме на света, е нашето „да“ на призива на Тайната, нашето „да“ на Христос, вярата, а не най-вече това, което успяваме да правим. Действително, дори когато правим – като тези, които в тези дни се намират на първа линия, - нашият най-голям принос остава това „да“, защото то – колкото по-истински е преживявано – променя самия начин да правим това, което правим, прави го още по-полезно за нашите братя хората. Нека да е ясно, няма никакво противопоставяне между вярата и действието, напротив: вярата е това, което основава действието в неговата пълнота и неукротимост, тя е коренът на това действие, което придобива – по благодат – формата на братолюбие, на безусловно утвърждаване на доброто на другия, което ще се прояви според разнообразието на случаите. Най-оригиналният принос, който можем да дадем на света, е нашето разпознаване на Христос, нашето „да“ на Него, независимо дали става дума да правим, или се намираме в невъзможност да

правим. По време на Великия пост през 2006 г. Бенедикт XVI даде израз на това с думи, които всички помним: „Дори днес, във времето на глобалната междузависимост, можем да констатираме, че никой икономически, социален или политически проект не замества това себедаряване на другия, в което се изразява братолюбието. Този, който действа според тази евангелска логика, живее вярата като приятелство с въплътения Бог и като Него се натоварва с материалните и духовни нужди на ближния. Гледа на него като неизмерима тайна, достоен за безкрайна грижа и внимание. Знае, че този, който не дава Бог, дава твърде малко, както казваше блажената Тереза от Калкута: „Главната бедност на народите е, че не познават Христос“. Затова е необходимо да караме другите да открият Бог в милосърдното лице на Христос: без тази перспектива една цивилизация не се изгражда върху здрави основи“.⁴¹

Ситуацията, която мнозина преживяват, на изолация и принудително бездействие може да бъде повод да осъзнаем, че живяната вяра е оригиналният принос, който като християни можем да дадем на другите:

⁴¹ Бенедикт XVI, *Послание за Великия пост 2006*.

защото, ако в нашия опит да правим компания – преследван в рамките, които днес са ни наложени, - не прозира Христос, нашето „да“ на Христос, бихме дали на другия „твърде малко“, не бихме му дали същественото. Затова, дори в изолацията, в която всеки от нас би могъл да бъде принуден да стои, нашето „да“ на Христос е вече принос към спасението на всеки човек днес, преди всеки основателен опит да си правим компания, бидейки нейният център.

Това подрива представата, която обикновено имаме за нашия принос за света, за доброто на хората, като започнем от най-близките. Това е причината, поради която мнозина се чувстват малко безполезни. Въобще, невъзможността да „правим“ обезкуражава...

Все си мисля за факта, че Малката света Тереза на Младенеца Исус, клаузурна монахиня, починала много млада, беше обявена от Църквата за покровителка на мисиите. Как е възможно? Какво казва Църквата за нея? Че нейното „да“ – скрито, бездейно според манталитета на света - е съвпаднало с доброто на света. Разбирам, че това обор-

ва представата, която обичайно имаме за приноса, който трябва да дадем на другите. Как е възможно едно момиче, което никога не е излизало от манастира, да бъде посочено от Църквата като най-голямата мисионерка, покровителка на мисиите? Изглежда абсурдно. Обаче отговорът „да“ на тази малка монахиня имаше могъщо значение за света. Да помислим дори само за това колко хора са били променени от нейната вяра, от нейното житейско свидетелство, пряко или косвено. Както често повтарям, отговорът „да“ на Богородица, изречен в енигматичната тъма на положението ѝ, бе най-големият принос за живота на света и на всеки човек, както за нас отговорът „да“ на дон Джусани и много други.

Прочетох тези дни книгата *Ван Туан. Свободен зад решетките* от Тереса Гутиерес де Кабиедес,⁴² която разказва историята на един велик свидетел на вярата, един живот, оползотворен в последователното и героично приемане на собственото призвание, както каза за него папа Йоан Павел II. През 1975 г. Франсоа Ксавие Нгуйен Ван Туан, малко след назначаването си за архиепис-

⁴² T. Gutiérrez de Cabiedes, *Van Thuan. Libero tra le sbarre*, Citta Nuova, Roma 2018.

коп коадютор на Сайгон (Хошимин, Виетнам), бива обвинен в предателство и арестуван: „Нгуйен Ван Туан, [...] докарахме те тук, защото си виновен, че си причинил проблеми на правителството на суверенния народ на Виетнам. Обвинен си в империалистическа пропаганда и че си шпионин на чуждите държави“. Ще прекара в затвора 13 години, от които 9 в изолация. Останах впечатлен от това как е преживявал това обстоятелство. Затворен в ужасен затвор, и той се пита как може да бъде полезен животът му: „За какво ми е да запазя живота си, щом не успявам да изпълнявам мисията, за която съм роден?“. Затова, „проснат на земята, отново започна да умолява Бог, молейки Го да го освободи. [...] „Оставих сами моите сираци, моите бедни, моето семейство. [...] А сега? Какъв смисъл има да се противя тук като насекомо?“ Всичко му се струвало безполезно, но Тайната била запазила за него една изненада. Във вътрешния си диалог с Бог чува глас, който му казва: „Това, което направи, е велико. [...] Оплакваш се, че не можеш да работиш за Мен. Защо не ми оставиш плановете си? Обичаш Мен ли, или делата, които вършиш за Мен? [...] Притесняваш се за вашите, защото ги обичаш. Колко повече желая да им

помогна Аз! Довери Ми се. Ще се погрижа за делата ти навън“.⁴³

Резултата от неговото „да“ той го е видял във времето, защото отначало със сигурност не можел да си представи какво ще се роди от това негово отдаване. Едва когато приел да измине тайнствения път, който се бил начертал пред него, видял с изненада, че всички, които среща в затвора, се променят. Най-вече пазачите, които го надзиравали. Да не забравяме, че чиновниците ги сменяли непрекъснато, защото не успявали да избегнат „заразата“, не успявали да избегнат това, че хората, които влизали в контакт с Ван Туан, се променят. „Всички искат да делят килия с теб“, му крещял този, който го държи в затвора, „но няма да позволя да заразиш всички мои затворници“.⁴⁴ Понякога това разцъфване е очевидно за нашите очи, понякога – не, но това не означава, че онова „да“ на Тайната не дава резултат в настоящето.

Това, което най-много ме поразил, е моментът, в който Ван Туан се пита защо Тайната позволява той да преминава през това

⁴³ *Пак там*, с. 9-10, 67-69; превод наш.

⁴⁴ *Пак там*, с. 187; превод наш.

обстоятелство. Това било същият въпрос, който му задавали пазачите, които нямали обяснение защо упорства в поведението си, когато, разкайвайки се, че е „предал“ родината, щял да бъде освободен и би могъл да има блестящо бъдеще. Колкото повече сме предизвиквани от обстоятелствата, толкова повече въпросът „защо“ изплува на повърхността. При поредния въпрос по темата, отправен му от този, който го иска в затвора, отговаря, че е имал достатъчно време да размишлява дали е грешка да упорства в това свое поведение, тоест това да се повери на плана на Някого Другого, и добавя, че колкото повече мисли за това, толкова по-щастлив се чувства, че е получил, че е видял да разцъфва в него една свобода чрез изпитанието на затворничеството.

Резултатът, приносят за доброто на света е раждането на свободен субект, със свобода чрез изпитанието на всякакъв вид затворничество. Това е нещо, което ще се изпълни едва във вечността, но може да се открие още в настоящето - разцъфва една немислима свобода, която е свидетелство пред всички: „Но как? Направих живота ти невъзможен...“, го питат. А Ван Туан: „Как да не викам от радост, когато виждам, че Някой ми дава тази любов, която разру-

шава омразата и озлоблението?⁴⁵ На него също му се струва невъзможно някой да го накара да разцъфне така, да го направи свободен така, защото цъфтежът се случва по план и време, които не са наши; и ако човек го приеме, резултатът стига отвъд всякакъв вид очаквания.

Кой знае как ние, принудени да останем вкъщи, за да избегнем заразата, си уреждаме сметките с обстоятелството, което преживяваме! Задушаваме ли се, сякаш нямаме изход, или се улавяме, че сме по-свободни?

От всичко, което преживяваме, какво ще остане, когато извънредната ситуация премине?

Някой написа, че от голямата пандемия ще излезем променени. Аз добавям: ще излезем променени, но само ако започнем да се променяме сега. Тоест, ако си дадем сметка за това, което се случва, ако присъстваме в настоящето и се научим сега да преценяваме това, което преживяваме, заточени в домовете си или ангажирани

⁴⁵ Пак там, с. 322; превод наш.

на първа линия да се справяме със зара-зата. Промяната не се случва от простото натрупване на удари, събития и впечатления от нещата, които се случват, а от схващане на смисъла на това, което ни се случва, тоест като придобиване на познание. Затова нашата промяна не може да бъде механична. От тази ситуация ще излезем променени, ако задълбочим сега, чрез провокациите, които реалността ни отправя, откритието кои сме и за какво си струва да живеем, какво ни позволява да не бъдем смачкани. Цитирам често една фраза на Бенедикт XVI:

„Растящият прогрес е възможен само в материалната сфера. Тук, в увеличеното познание за структурите на материята и в съответствие с продължаващите изобретения, има ясна непрекъснатост на прогреса към все по-голямо овладяване на природата. Но в областта на моралното съзнание и моралното решение няма такъв непрестанен процес, по простата причина, че свободата на човека е винаги нова и решенията за нея трябва да се произнасят отначало. Те никога не са били вземани от други хора вместо нас – тогава нямаше да сме свободни. Свободата предполага, че в основните решения на

всеки човек, на всяко поколение има ново начало“.⁴⁶

Това означава, че ако не свикнем да преценяваме това, което преживяваме в тези дни на задължителна изолация или ангажимент в борбата с вируса, ще изгубим всичко. Това подчертава Паоло Джордано: „Един месец, откакто немислимото нахлу в нашия живот. [...] Но в един момент ще свърши. [...] Докато ние, разсеяни, ще имаме само желание да се отърсим от всичко. Големият мрак, който се спуска. Началото на забравата. Освен ако не дръзнем да размишляваме сега. [...] Да си представяме „след“, започвайки сега. Да избегнем това немислимото да ни завари още веднъж неподготвени“.⁴⁷

Става дума за проверка, която трябва да направим във всекидневния път, от самото събуждане, докато си легнем вечер. Отново Джордано пише: „Реших да запълня тази празнина, като пиша [...]: не искам да пропусна това, което епидемията ни разкрива за нас самите. След като преодолеем страха, всяка ефирерна съзнателност ще се изпари

⁴⁶ Бенедикт XVI, енциклика *Spe salvi*, 24, Софийско-Пловдивска епархия, 2008, превод: радио ТАУ-БГ, с. 29.

⁴⁷ В-к Кориере дела Сера, 21 март 2020 г.

за миг“ , но „някои размишления, които заразата предизвиква сега, ще бъдат още валидни“ .⁴⁸ Сигурно е, че без да работим върху себе си, всичко ще се изпари и ще се върнем към обичайните неща, без да сме научили нищо от това странно и болезнено обстоятелство. Но тази работа само ние можем да решим да я свършим: това е единственото нещо, на което никой указ или правило няма да може да ни принуди. На това ниво няма нищо механично. Затова нека да решим! Това е работа, която иска внимание, в която, следователно, разум и свобода трябва да бъдат винаги будни, готови да уловят мига, който изминава. В противен случай жертвата и мъката ще оставят просто място на забвението. Това добре съзнава Еудженио Борня като познавач на човешката душа: „Лесно, след като мине опасността, у хората се намества забравата. Ще има обаче някои, не знам колко, които в това време на болка ще са се възползвали от случая, за да бъдат по-внимателни, за да слушат себе си и другия по-задълбочено. Да, някои от нас след това тежко изпитание ще се родят отново – способни на нова надежда“ .⁴⁹

⁴⁸ В-к Кориере дела Сера, 24 март 2020 г.

⁴⁹ В-к Авенире, 25 март 2020 г.

Междувременно обаче пандемията продължава. При това положение е очевидно за всички, че не става дума за преходно явление.

Тук изплува скъпоценността на времето, което подлага на проверка нашата позиция спрямо нещата, нашите начини да се справяме с живота, отношенията, ситуациите. Когато реалността не се огъва пред нашите очаквания, стратегии, инициативи, излиза на показ състоятелността или несъстоятелността на нашия субект и на багажа от убеждения, които носим със себе си, независимо дали светски, или религиозни.

От началото сме свидетели на много колебания в преценката и справянето с епидемията. Как така е толкова трудно да поемем по адекватен път?

Нямам инструментите, за да отговоря по темата. Ще се огранича с това, което констатирам в сферата на моя опит и което важи за мен. Има едно твърдение на Г. К. Честъртън, което намирам за обезоръжаващо: „Бедата на днешните мъдрци обаче не е в това, че не могат да намерят отговор, а

в това, че не могат да формулират дори въпроса“.⁵⁰ Условието да видиш отговора е да видиш загадката. А това включва известно държание пред реалността, това да се оставим да бъдем заставяни от нея, удовлетворяването на нейните внушения, готови да преразгледаме идеи и планове и да се учим от всички, които могат да ни помогнат. Изобщо, това е проблем на поглед върху реалното, който засяга всеки от нас. И също на свобода от собствените грешки и от призрака на изгодата (на въздействието, което искаме да получим у другите). Така можем да се съвземем по-бързо от спъването, от неуспеха, от изгубването, имайки за единствен рул на курса стремежа към доброто на всички, нищо друго.

Ако ми позволиш: какво най-много те крепи в тези дни?

Виждал съм често ползата от това да не се измъквам от предизвикателствата, които животът не ми пестеше. Затова посрещ-

⁵⁰ Г. К. Честъртън, *Ортодоксия*, Омофор, Фондация Покров Богородичен 2018, превод: Филипина Филипова, с. 45.

нах и това, изцяло стремейки се да открия какво може да излезе от една провокация, която се разкриваше всеки ден повече в реалните си пропорции. Не можах да се изправя пред всичко, което се случваше, без да бъда поразен от удивлението от Присъствието, което властва в живота ми. И пред уязвимостта, която ставаше все по-очевидна във всичките си разнообразни нюанси, растеше все повече у мен въпросът: „Що е човек, та го помниш, и син човечески, та го спохождаш?“⁵¹

Именно това Присъствие, това „Ти“, което оформя погледа върху предизвикателството, с което заедно с всички трябва да се справя, като ми позволява да преживявам мъжки главозамайването, което то предизвиква, без да бягам от драмата, от болката, от смъртта, която виждам да настъпва около мен и следователно, да се отразява у мен. Опитвам се да преживявам всичко това като повод за проверка на вярата. Оставяйки се да бъда връхлетян от въпросите, които ситуацията прави да изплуват, улавям в себе си – удивен – светлина, за да ги посрещам, усещам цялата разумност на подхода, който ми бива внушен от вярата.

⁵¹ Пс. 8:5.

Исус взема присърце всичко от моята човешкост и от тази на другите. Разбирам още повече откъде му идвала на св. Павел онази непоклатима увереност, постигнатата именно защото не му е било спестено нищо: „Кой ще ни отлъчи от любовта Божия: скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли, или меч? [...] Но във всичко това одържаме преголяма победа чрез Оногова, Който ни възлюби. Защото аз съм уверен, че ни смърт, нито живот, ни Ангели, ни Власти, нито Сили, ни настояще, нито бъдеще, ни височина, ни дълбочина, нито друга някоя твар ще може да ни отлъчи от любовта Божия в Христа Иисуса, нашия Господ“.⁵²

Хора, които живеят от тази увереност, са надежда за всички – така, както са надежда най-вече за мен в тези дни, - дори за тези, които се чувстват крехки пред предизвикателството на вируса и са далеч от вярата на св. Павел. Такива хора могат да запалят желанието да я имаш тази вяра, като молиш за нея във всеки малък или голям, героичен всекидневен жест.

Кой не би искал за себе си тази увереност? Още повече доколкото още не знаем

⁵² Рим. 8:35-39.

как ще излезем не само от здравния аспект на предизвикателството, а и от всички други последствия, които предвидимо ни очакват. Само с една такава увереност ще можем наистина да не останем глухи за призива на обстоятелството и да не пропуснем възможността да станем повече себе си и следователно, по-полезни на другите.

